

نگرش سیستمی به جامعیت دین

در مورد امام رضا(ع) سخن زیاد گفته شده و می‌شود ولی همچنان مباحث زیادی ناگفته مانده است.

درس‌هایی که از امام رضا(ع) آموخته‌ام

نگرش سیستمی به جامعیت دین

دکتر احد فرامرز قراملکی: در مورد امام رضا(ع) سخن زیاد گفته شده و می‌شود ولی همچنان مباحث زیادی ناگفته مانده است.

یکی از مباحثی که در این ارتباط مغفول مانده، این است که امام رضا(ع) آیتی است از جامعیت اسلام. آن حضرت در جبهه‌های مختلفی که جهاد می‌کردند، از جمله جهاد با حاکمیت ستمگر و نا به حق، در جبهه دیگری هم جهاد می‌کردند به نام مبارزه با تقلیل‌گرایی اسلام؛ یعنی کسانی که اسلام را از جامعیت آن دور می‌ساختند و فقط به ضلعی از اسلام‌حصرگرایانه توجه می‌کردند.

اسلام دین جامعی است که در آن هم بعد احساسی وجود دارد، مثل حب، عشق، تولی، تبری، هم در آن جنبه بصیرت؛ یعنی آگاهی به خویش، هستی و طبیعت هم بعد حقوقی و فقهی که مناسبات انسان را با خدا و خلق او تنظیم می‌کند و هم بعد اخلاقی وجود دارد که رفتار ارتباطی انسان را بهینه می‌سازد. در روزگار امام رضا(ع) بودند کسانی که از اسلام برداشت یک‌بعدی داشتند و این برداشت را ترویج می‌کردند. امام رضا(ع) نگرش سیستمی را نسبت به جامعیت دین آموزش می‌دادند و در عین حال به مناظرات اعتقادی و کلامی نیز می‌پرداختند و از آن طریق بعد بصیرتی اسلام را گسترش می‌دادند.

حضرت جنبه احساسی دین را در شکل عشق، گریه و ابراز احساسات نسبت به ساحت امام حسین(ع) و حادثه کربلا تبلیغ می‌فرمودند و در عین حال به تکالیف فقهی و همچنین مسئولیت‌های اخلاقی در همه شئون زندگی از بهداشت جسم تا سلامت نفس و سلامت فرهنگی و اخلاقی جامعه می‌پرداختند. اگر امروزه ما در ارتباط خود با امام رضا(ع) این جامعیت را از دست بدهیم، درست نقطه مقابل جهاد آن حضرت ایستاده‌ایم. تقلیل اسلام به صرف فقه یا به صرف احساسات و عواطف یا به هر ضلع دیگر، اسلام را از حیات جامع خود دور می‌سازد. یک مثال کاربردی در این زمینه می‌زنم.

روحانیون عزیز کاروان‌های حج، وقتی به فعالیت در کاروان خود می‌پردازند، قاعدتا باید به این نکته توجه داشته باشند که اقتدا به امام رضا(ع) اقتضاء می‌کند تا جامعیت در آموزه‌های اسلام را هم لحاظ کنیم. یعنی ما ضمن بیان احکام فقهی حج، باید به اخلاق سفر، اخلاق همسفر، اخلاق حج، اخلاق و ادب عبادت و همچنین بصیرت‌های اعتقادی مربوط به حج توأمان توجه کنیم. مثال کاربردی دیگر رسانه‌ها هستند، امروزه در رسانه‌های ما به ویژه رسانه ملی، تبلیغ اسلام جایگاه ویژه‌ای دارد که ستودنی است اما در معرض این آسیب هم قرار دارد که تصویری تقلیل‌نگر از اسلام عرضه کند. به همین دلیل اقتدای رسانه به امام رضا(ع) به معنای دغدغه حفظ جامعیت آموزه‌های اسلامی است. از این دو مثال می‌توان مثال‌های فراوان دیگری را هم به دست آورد. در اینجا می‌خواهم کمی درباره سیره نظری و عملی حضرت سخن بگویم. من از سیره امام رضا(ع) در ترویج اخلاق چند درس آموخته‌ام.

1- اخلاق، جامعیتی دارد که شامل ارتباط اخلاقی من با خودم مثل حفظ عزت نفس، اخلاق ارتباط من با دیگران و اخلاق ارتباط من با محیط‌زیست و ادب عبادت خداوند می‌شود. علامه مجلسی در کتاب العشر در جلد‌های 71، 72 و 73 بحارالانوار، این جامعیت را در آموزه‌های امام رضا(ع) جا به جا نشان می‌دهد.

2- تقدم تعامل اخلاقی من با خودم، بر تقدم اخلاقی من با دیگران.

3- اخلاق، مشروط به هیچ شرط برون‌اخلاقی نیست؛ یعنی من از آن حیث که انسان هستم، وظیفه اخلاقی دارم؛ هر چند این وظیفه اخلاقی در مواردی مستلزم هزینه باشد.

4 - ملاک رفتار اخلاقی، رعایت حقوق افراد است. در اینجا مجال این نیست که این نکته را با فیلسوفان مشایی فرهنگ خودمان مقایسه کنم و نشان دهم که اخلاق معطوف به حقوق افراد با نظریه‌های اخلاق فیلسوفان مشاء چه تفاوتی دارد. به هر حال می‌توانم اعتراف کنم که کارهایی که در اخلاق حرفه‌ای کرده‌ام، غالباً درسی از آموزه‌های اخلاق ائمه اطهار به‌ویژه امام سجاد(ع) و امام رضا(ع) بوده است. به نظر من پروژه‌ای که از #171رساله الحقوق امام سجاد(ع) آغاز شده، با تلاش‌های امام رضا(ع) به صورت

تحقق عملی، به اوج خود رسیده است.